

## مقاله پژوهشی

فصلنامه دانشکده پرستاری مامایی و پیراپزشکی رفسنجان

سال سوم، شماره چهارم، تابستان ۱۳۸۸

# مقایسه رضایت از تصویر ذهنی از بدن در نوجوانان دختر و پسر دبیرستان‌های دولتی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱

زینب حبیب پور<sup>۱\*</sup>، محبوبه تائبی<sup>۱</sup>، معصومه اکبر بگلو<sup>۲</sup>

### خلاصه

**زمینه و هدف:** ورود به دوران نوجوانی، با تغییرات فیزیولوژیک در تمامی قسمت‌های بدن همراه بوده که این تغییرات ممکن است به عدم رضایت از بدن منجر شود. از آنجا که رضایت از شکل و اندازه بدن در نوجوانان، یک عامل تعیین کننده در اعتماد به نفس و سلامتی روان به حساب می آید لذا این مطالعه با هدف مقایسه میزان رضایت از تصویر ذهنی از بدن در نوجوانان شهر اصفهان با تاکید بر جنسیت آنها انجام شده است.

**مواد و روش ها:** پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی با طرح تک‌گروهی و یک‌مرحله‌ای و تعداد کل نمونه‌ها ۴۰۰ نفر از نوجوانان دختر و پسر کلاس‌های دوم و سوم متوسطه بود که در سال تحصیلی ۸۲-۸۱ در دبیرستان‌های دولتی شهر اصفهان مشغول به تحصیل بودند. نمونه‌گیری به روش تصادفی خوشه‌ای انجام گردید. اطلاعات از طریق پرسشنامه پژوهشگرساخته، جمع‌آوری و با نرم افزار SPSS با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی تجزیه و تحلیل شد.

**یافته‌ها:** نیمی از واحدهای مورد مطالعه دختر و نیمی دیگر پسر بودند. میانگین امتیاز رضایت از تصویر ذهنی از بدن در پسران ۵/۱۱۳± و در دختران ۵/۵۶۰±/۹۹۵ بود که این اختلاف از نظر آزمون تی مستقل، معنی دار گزارش گردید (p= ۰/۰۲۳).

**بحث و نتیجه گیری:** در مجموع، میزان رضایت از تصویر ذهنی از بدن در نوجوانان مورد پژوهش، به ویژه دختران پائین بوده لذا لزوم توجه به نیازهای و مشکلات روحی و روانی در هر دو جنس را طلب می‌کند.

**واژه‌های کلیدی:** رضایت، تصویر ذهنی از بدن، نوجوان، اصفهان

\*۱- عضو هیئت علمی و مربی پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه نویسنده مسئول ۰۴۶۱۲۲۵۲۷۴۴

۲- عضو هیئت علمی و مربی مامایی دانشکده پرستاری و مامایی کاشان

تصویر ذهنی از بدن، نگرش فرد در مورد حالات فیزیکی، خصوصیات و ظاهر و عملکرد خود است. هر تغییری در عملکرد و ساختار بدن، به خصوص تغییرات طبیعی ناشی از فرایند رشد و تکامل، می‌تواند بر تصویر ذهنی از بدن فرد اثر بگذارد. دوره نوجوانی مثال خوبی از تاثیر متقابل بین تغییرات فیزیکی، با تکامل تصویر ذهنی از بدن است. در بسیاری از نوجوانان، انحراف تصویر ذهنی منجر به آسیب نمی‌شود. البته برای نوجوانان غیرمعمول نیست که فکر کنند بینی آنان خیلی بزرگ و یا ران‌های آنها خیلی پهن و یا زیبایی آنان به طور آشکاری خدشه‌دار شده است. معمولاً این احساسات و نگرانی‌ها، طبیعی بوده و تا زمان بلوغ کامل ادامه پیدا می‌کنند [۱]. برای اکثر نوجوانان، تصویر ذهنی عبارت است از این که دیگران درباره آنها چه نظری دارند. آنها خود را چاق و فربه و ناخوشایند می‌بینند، چون درک آنها تحریف شده است. هر گونه اشکال و نقص در وزن از قبیل لاغری و چاقی در نوجوانان، معلولیت و نقص بدنی محسوب می‌شود [۲].

افراد در هر دو جنس با زمینه‌های نژادی مختلف، در معرض خطر چاقی و اختلال در تصویر ذهنی از بدن هستند. اغلب محققین بر این باورند که در جوامع غربی، فاکتورهای فرهنگی-اجتماعی بیشترین تاثیر را در تکامل و اختلال در تصویر ذهنی از بدن دارند. تنش‌های فرهنگی مربوط به ظاهر، ممکن است نوجوانان را به دلیل اختلال در تصویر ذهنی از بدن، در معرض خطر افسردگی قرار دهد [۳]. در این زمینه، گزارش مطالعه‌ای که در سال ۱۹۹۹ اثرات جنس و سن را بر روی تصویر ذهنی بررسی می‌نمود، حاکی است که تصویر ذهنی از بدن در اوائل و اواسط دوره نوجوانی، تغییرات بحرانی داشته که منجر به عدم رضایت از تصویر ذهنی از بدن خویش می‌گردد [۴]. همچنین در پژوهش دیگری اعلام شد که ۴۰ درصد زنان، تصویر منفی از خود داشته و این احساس منفی، بیشتر نسبت به اضافه وزن در ناحیه کمر، کفل‌ها و ران گزارش شد. البته محقق اظهار می‌کند که این مشکلات مربوط به وزن و ظاهر، صرفاً مشکلات زنان نمی‌باشد،

هرچند که زنان بیشتر در معرض خطر هستند. اگرچه اطلاعات در دسترس، وجود تفاوت جنسی را در بروز اختلال تصویر ذهنی از بدن، حمایت می‌کنند ولی مردان هم در معرض اطلاعات رسانه‌های گروهی در مورد رژیم غذایی، عضلانی بودن، عمل‌های جراحی زیبایی هستند اما نتایج به صورت تجربی و علمی، بیان نشده چون تصور عموم بر این است که مشکلات تصویر ذهنی از بدن، در مردان شایع نیست و اهمیت ندارد [۳]. در پژوهش Cafri و Strauss در سال ۲۰۰۲ مشخص شد که عدم رضایت از عضلانی نبودن بدن در پسران منجر به کاهش اعتماد به نفس و عدم رضایت از زندگی شده بود [۵]. اغلب پژوهش‌هایی که تصویر ذهنی از بدن در مردان را مورد بررسی قرار داده، حاکی است که مردان خود را کم وزن و زنان خود را با اضافه وزن، تصور می‌کنند. البته مردانی که خود را کم‌وزن تلقی کرده، معمولاً میل و علاقه‌شان به عضلانی بودن است نه چاقی. بنابر این ورزش‌هایی مانند بدن‌سازی در کسانی که عدم رضایت از بدن دارند، جالب توجه است [۶]. برخی مطالعات، نشانگر ارتباط زیاد بین تصویر ذهنی نامناسب از بدن خویش و مشکلات روانی است [۴]. احمدی به نقل از بالایان (۱۳۷۸) می‌نویسد: بررسی تصویر ذهنی در نوجوانان اصفهان نشان داد که پسران تمایل داشتند که قد خود را بلندتر و دختران مایل بودند که وزن خود را کمتر نشان دهند [۷]. عدم رضایت از اندازه بدن و ظاهر عمومی، یک خطر شایع در بین نوجوانان است. این چنین نگرانی‌ها از نظر طبقه اجتماعی-اقتصادی، فرهنگی، نژادی و سطح رشد و تکامل فرد متفاوت است و تصویر ذهنی ناسالم از بدن، منجر به اختلالات روانی و تصور منفی از خود می‌شود [۸]. یکی از وظایف پرستار در مدارس، پیشگیری از بیماری‌ها و ارتقاء سطح بهداشت است [۹]. برنامه‌های بهداشت مدارس می‌تواند یک نقش مهم در ارتقاء تصویر ذهنی سالم داشته باشد؛ زیرا دسترسی به نوجوانان در مدارس آسان است و فرصتی برای مقابله با فشارهای اجتماعی است. برنامه‌های مدارس، می‌تواند به نوجوانان در مورد مفهوم تصویر ذهنی از بدن با توجه به سطح رشد و تکامل و فرهنگ هر فرد آموزش دهد [۵]. نوجوانان،

شامل ۱۵ سوال خود تنظیم مربوط به رضایت از تصویر ذهنی بود. هر سؤال از ۱ تا ۳ درجه بندی شده و در مجموع حداقل امتیاز (۱۵) و حداکثر امتیاز (۴۵) با میانگین نمره ۳۰ در کل سوالات به دست آمد. اعتبار علمی پرسشنامه رضایت از تصویر ذهنی بر اساس اعتبار محتوی تعیین شد. برای اندازه گیری پایایی پرسشنامه رضایت از تصویر ذهنی از آزمون مجدد به فاصله ده روز استفاده گردید که ضریب همبستگی ۰/۸۹ بود و پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (تعیین میانگین و جدول توزیع فراوانی) و آمار استنباطی (آزمون تی مستقل) و نرم افزار آماری SPSS استفاده شد.

#### یافته‌ها

بر اساس یافته‌های پژوهش، نیمی از آزمودنی‌ها دختر و ۵۰ درصد باقیمانده پسر بودند. بیشترین فراوانی رشته تحصیلی در هر دو جنس، مربوط به رشته ریاضی بود که نیمی در کلاس دوم و نیمی در کلاس سوم مشغول به تحصیل بودند. در هر دو جنس، اکثر نمونه‌ها از کارمندی و خانه‌داری به عنوان شغل پدر و مادر خود نام برده و تحصیلات بیشتر والدین، در حد دیپلم گزارش گردید.

در رابطه با تعیین و مقایسه میانگین رضایت از تصویر ذهنی در دانش‌آموزان دختر و پسر، نتایج پژوهش در جدول شماره ۱ به تصویر کشیده شده است. نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین رضایت از تصویر ذهنی در کل دانش‌آموزان دختر و پسر ۲۱/۶۰۵ بود. میانگین رضایت از تصویر ذهنی در کل میانگین رضایت و در جنس مونث برابر با ۲۰/۹۹۵ بود که در کل میانگین رضایت از تصویر ذهنی از بدن در دختران، کمتر از پسران گزارش شد. آزمون آماری تی مستقل، نشان‌دهنده تفاوت معنی‌دار بین رضایت از تصویر ذهنی دو جنس است (p= ۰/۰۲۳).

جمعیت بزرگسال آینده را تشکیل خواهند داد. بنابراین جمعیت نوجوانان سالم امروز، متضمن جمعیت سالم در آینده با سبک زندگی سالم‌تر می‌باشند [۱۰]. امروزه نوجوانان و جوانان از هر طرف توسط وسایل ارتباط جمعی و مطالب هیجان انگیز، بمباران می‌شوند و طبعاً در جستجوی فهم و درک خویش و تغییراتی هستند که ضرورتاً در ظاهر آنها ایجاد می‌شود [۷]. عوامل بیولوژیک، فرهنگی - اجتماعی و فاکتورهای بین فردی در افزایش عدم رضایت از تصویر ذهنی اهمیت دارند [۱۱]. راهنمایی به موقع می‌تواند از بسیاری مشکلات جلوگیری کرده و یا از شدت آنها بکاهد [۷]. با عنایت به ملاحظات فوق و اهمیت پژوهش در دوره نوجوانی، پژوهش حاضر با هدف مقایسه رضایت از تصویر ذهنی از بدن در نوجوانان دختر و پسر انجام شد.

#### مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی و جامعه این پژوهش، کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر کلاس‌های دوم و سوم روزانه دبیرستان‌های دولتی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ بودند. معیارهای خروج از مطالعه، شامل آسیب‌های فیزیکی (جای زخم، سوختگی و...)، معلولیت جسمی، بیماری‌های جسمی و روانی حاد و مزمن و استفاده از داروهای روانگردان بود. تعداد نمونه بر اساس فرمول حجم نمونه  $n = \frac{Z^2 S^2}{d^2}$  تعیین شد که میزان S یا انحراف معیار براساس مطالعه پایلوت و مطالعات مشابه معادل ۰/۵ و Z یا ضریب اعتماد برابر ۱/۹۶ و بالاخره مقدار d یا سطح خطا برابر ۵ درصد منظور گردید و تعداد نمونه به طور تقریبی ۴۰۰ نفر محاسبه شد. روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بود بدین ترتیب که از هر کدام از نواحی پنجگانه آموزش و پرورش شهر، تعداد ۴ دبیرستان (از هر جنس دو دبیرستان) و در هر دبیرستان تعداد ۲۰ نفر دانش‌آموز سال دوم و سوم دبیرستان به صورت تصادفی از روی دفتر ثبت نام در رشته‌های مختلف، انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. گردآوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه بود که در دو بخش تنظیم شده بود. بخش اول شامل مشخصات فردی و خانوادگی و بخش دوم

## تعیین و مقایسه میانگین رضایت از تصویر ذهنی به

## تفکیک جنس

رضایت از تصویر ذهنی جنس	تعداد	میانگین	انحراف معیار	نتیجه آزمون
دختران	۲۰۰	۲۰/۹۹۵	۵/۵۶۰	t=۲/۲۸۴ p=۰/۰۲۳
پسران	۲۰۰	۲۲/۲۱۵	۵/۱۱۳	
کل	۴۰۰	۲۱/۶۰۵	۵/۳۶۹	

## بحث

نتایج این مطالعه، نشان داد میانگین رضایت از تصویر ذهنی در دختران، کمتر از پسران بوده و از لحاظ آماری نیز این تفاوت، معنی دار گزارش شد. مطالعات متعددی در رابطه با تصویر ذهنی به خصوص در دختران انجام شده است از جمله Ricciardelli در تحقیق خود در سال ۲۰۰۱ تحت عنوان "تاثیر خانواده و رسانه‌ها بر تصویر ذهنی از بدن برای کاهش یا افزایش وزن در نوجوانان دختر و پسر در استرالیا" دریافت که دختران بیش از پسران از اندازه و شکل بدن خود، احساس نارضایتی می‌کنند [۱۲]. همچنین Peckard و همکاران در مطالعه خود در شیکاگو دریافتند که اکثر دختران عدم رضایت از تصویر ذهنی را ابراز نموده و علاقه داشتند اندازه بدنشان، یک درجه کوچکتر از وضعیت فعلی باشد زیرا نتایج حاکی از آن بود که در ۶۱ درصد دختران، شکل ایده‌آل انتخاب شده در پرسشنامه رضایت از تصویر ذهنی، با شکل واقعی فرد تفاوت داشت [۱۳]. در پژوهش دیگری در آمریکا مشخص شد که فقط نیمی از زنان از اندازه و شکل بدن خود، احساس رضایت می‌کردند [۱۴]. در مطالعه Fung و Yuen بر روی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی هنگ‌کنگ، نتیجه گرفتند ۴/۸ درصد دختران، اضافه وزن داشته در حالی که ۸۵/۱۶ درصد آنها آرزوی کاهش وزن را طلب می‌کردند و عدم رضایت از تصویر ذهنی از بدن در میان دختران هنگ‌کنگی شایع بود [۱۵]. مطالعه دیگری تحت عنوان

"ویژگی‌ها و رفتارهای مرتبط با تصویر ذهنی در مردانی که مرتکب خشونت خانوادگی می‌شوند" توسط Shelton و همکارانش در سال ۲۰۰۲ در آمریکا نشان داد که رضایت از تصویر ذهنی با متغیرهایی مانند خشونت فیزیکی، کلامی و تمایل به رفتارهایی مانند آزاردهی و قربانی شدن در دوره کودکی، ارتباط دارد [۱۶].

در این مطالعه، بین امتیاز رضایت از تصویر ذهنی با رده سنی نمونه‌ها اختلاف معنی‌دار دیده نشد و در هر دو گروه سال دوم و سوم، رضایت پسران بیش از دختران گزارش گردید. Rauste-von نیز در پژوهش خود دریافت کرده که در تمام سنین، میزان رضایت از تصویر ذهنی در پسران بالاتر از دختران است [۱۷]. و نیز Carrie و دیگران در پژوهش خود در سال ۲۰۰۶ به این نتیجه رسیدند که دختران میزان اعتماد به نفس و رضایت از تصویر ذهنی کمتری نسبت به پسران نوجوان دارند [۱۸].

**نتیجه‌گیری:** در مجموع، میزان رضایت از تصویر ذهنی از بدن در نوجوانان مورد پژوهش، به ویژه دختران پائین بوده لذا لزوم توجه به نیازهای و مشکلات روحی و روانی در هر دو جنس را طلب می‌کند. با برنامه‌های آموزش بهداشتی در مدارس می‌توان رضایت از تصویر ذهنی را در نوجوانان بالا برده و از بروز کاهش اعتماد به نفس و اختلالات رفتاری و افت تحصیلی در این دوره رشد پیشگیری کرد.

## منابع

- 1- Lander G, Delavne S. Fundamental of Nursing, 2<sup>nd</sup> edition, Delmar, 2002, pp: 376.
- 2- Boyd MA. Psychiatric Nursing. Newyork: Lipponcott, 2002, pp: 208-210.
- 3- Kevin T. Body image, eating disorder and obesity, American psychological Association, 1996 Nov, pp: 30.
- 4- Reed V. Association between body weight, psychiatric disorder and body image in female adolescent. Psychotherapy and psychosomatic, Basel, 1999 Nov; 68: 325 – 332.
- 5- Cafri G, Strauss B. Male body image satisfaction and It's relationship to well – Being

- 13- Peckard P, Krogstrand SK. Half of rural girls aged 8 to 17 years report weight concerns and dietary changes. Journal American Dietetic Association, Chicago, 2002 May; 102(5): 672-677.
- 14- Anderson LA, Eyler AA. Relationship of satisfaction with body size and trying to lose weight. Prevention Meditation, 2002 Oct; 35: 390-6.
- 15- Fung MS, Yuen M. Body image and eating attitudes among adolescent Chinese girls in Hong Kong. Perception Mot skills, 2003 Feb; 96(1): 57-66.
- 16- Shelton A, Lilyquist L. Characteristics and behaviors associated with body image in male domestic violence offenders. Eating Behaviors, 2002 Aut; 3(3): 217-227.
- 17- Rauste-von M. Body image satisfaction in adolescent girls and boys: A longitudinal study. Journal of Youth and Adolescence, 1988Feb; 18(1):71-83.
- 18- Carrie T, Bronars BA, Christi A, Darrell R, Nirelli L M, Thomas JL, et al. Is Smoking Related to Body Image Satisfaction? Stress and Self-esteem in Young Adults. Am J Health Behav, 2006; 30(3):322-333.
- using the somatomorphic matrix. International journal of Men's Health, 2002 May; 53(2):64.
- 6- Ebenbichler G. Body image and psychopathology in male body builders, psychopathology in psychosomatics, Basel, 2001 Jan/Feb; 70:38.
- ۷- احمدی الف. روانشناسی نوجوان و جوان. تهران: نشر نخستین، ۱۳۷۸، صفحه ۲۵.
- 8- Coupy MS. Primary care of adolescent girls. Philadelphia: Hanley & Belfus Co, 2000, pp: 51.
- ۹- محمدی ر. پرستاری بهداشت جامعه. تهران: نشر نی، ۱۳۷۹، صفحه ۹-۲۰۸.
- ۱۰- خاکور ح. بررسی شیوع افسردگی در نوجوانان مؤنث تبریز در سال ۱۳۷۹، مجموعه مقالات همایش سراسری تازه های پرستاری در اختلالات خلقی، تبریز، ۱۳۷۹، صفحه ۲۳۵.
- 11- Witen T, Stice E. Risk factor for body dissatisfaction in adolescent girls. Journal of Development Psychology, 2002 Sep; 38: 669-678.
- 12- Ricciardelli LA, McCabe MP, Parent. Peer and media influences on body image and Strategies to both increase and decrease body size among adolescent boys and girls. Journal Adolescence, 2001 Summer; 36:22-40.

## Comparison of body image satisfaction in boy & girl teenagers of Isfahan high schools during year 20002-3

Z Habibpour<sup>1\*</sup> MSc, M Taebi<sup>2</sup> MSc, M Akbarbeglo<sup>1</sup> MSc

1- Academic Member, University of Medical Science, Urumia Iran

2- Academic Member, University of Medical Science, Kashan Iran

\* Corresponding author: Tel 04612252744

### Abstract

**Background and Objective:** Entering the maturation period is accompanied with physiological change in all of body organs which may lead to dissatisfaction in this period. The satisfaction from figure and body size in adolescent is a key factor in mental health and self confidence in teenagers. This study was conducted to compare the body image satisfaction in boys and girl teenagers of Isfahan city high schools during year 20002-3.

**Material and Methods:** This descriptive co-relational one-group one step study performed on 400 female and male students of grade 5 and 6 of governmental secondary schools in Esfahan in school year 2002 to 2003. The subjects were selected by stratified random sampling. The data, collected by questionnaires, and were analyzed by descriptive inferential statistics using SPSS software.

**Results:** Our findings showed that there was a significant different between the body image satisfaction in both genders ( $22.215 \pm 5.113$  in boys and  $20.995 \pm 5.56$  in girls) ( $p=0/023$ ).

**Discussion:** Although, dissatisfaction from body image is higher in girls than boys but in both genders, mean body image dissatisfaction was high. Therefore, It can probably concluded that teenage boys are also at risk the same as teenage girls. So more attention should be paid to these two groups of teenagers.

**Key words:** Body Image Satisfaction, Adolescent, boys, girl, Isfahan